

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

«__» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Муніципальне підприємництво»
на тему: **«ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА**
ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ»

Виконавець:

студентка ФЕУП

Беспалова Аліна Максимівна

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Траченко Людмила Анатоліївна

Одеса 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ	5
1.1. Поняття та сутність конкурентоспроможності регіону	5
1.2. Фактори та умови формування конкурентоспроможності регіону	10
1.3. Методи та критерії оцінки конкурентоспроможності регіону.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.	22
2.1. Характеристика сучасного стану розвитку Одеської області	22
2.2. Оцінка конкурентоспроможності Одеської області	30
2.3. Місце Одеської області за показниками конкурентоспроможності серед регіонів України	43
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	55
3.1. Основні напрями державного регулювання конкурентоспроможності регіону.....	55
3.2. Розрахунок та аналіз інтегрального показника конкурентоспроможності Одеського регіону	62
3.3. Шляхи залучення інвестицій та прогноз конкурентоспроможності Одеської області.....	69
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні тенденції надають регіонам абсолютно нову роль в економіці, ставлячи перед ними нові завдання щодо підтримки максимально високих показників конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях. У процесі глобалізації регіони стали рівноправними суб'єктами економічних відносин, між регіонами також виникла відповідна конкуренція. Поступове посилення тенденції глобалізації зумовлює формування нової парадигми регіонального розвитку, основою якої є створення умов для саморозвитку території та ефективне використання її конкурентних переваг, що вимагає глибшого розуміння концепції регіонального розвитку.

Питанням теорії та методології конкурентоспроможності, у тому числі на рівні територіальних одиниць, а також проблемам управління конкурентними перевагами присвячено роботи таких дослідників як Журба І.Є., Кузьмін О.Є., Реутов В.Є., Ковальська Л.Л., Безугла В.О., Захарченко Н.В., Сментина Н.В., Траченко Л.А., Фіалковська А.А., Доброва Н.В. та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування напрямів розвитку регіону з метою підвищення його конкурентоспроможності в сучасних ринкових умовах. Для досягнення мети були поставлені такі *завдання*:

1. Дослідити поняття та сутність конкурентоспроможності регіону.
2. Розглянути фактори та умови формування конкурентоспроможності регіону.
3. Вивчити методи та критерії оцінки конкурентоспроможності регіону.
4. Охарактеризувати сучасний стан розвитку Одеської області.
5. Оцінити конкурентоспроможність Одеської області.
6. Виявити місце Одеської області за показниками конкурентоспроможності серед регіонів України.
7. Обґрунтувати основні напрями державного регулювання конкурентоспроможності регіону.

8. Зробити розрахунок та аналіз інтегрального показника конкурентоспроможності регіону.

9. Запропонувати шляхи залучення інвестицій та прогноз конкурентоспроможності Одеської області.

Об'єктом дослідження є процеси підвищення конкурентоспроможності регіону.

Предметом дослідження є теоретичні методи та практичні заходи спрямовані на підвищення конкурентоспроможності Одеського регіону.

Методи дослідження. Як теоретичний базис використовувалися загальнонаукові методи: системний, формально-логічний, метод аналізу і синтезу. Для практичних досліджень використовувалися горизонтальний і порівняльний аналіз, інтегральний метод розрахунку конкурентоспроможності окремих територій, методи угруповань та інші статистичні методи. Обрані методи дають можливість порівнювати, групувати та аналізувати дані.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні документи, монографії вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій та періодичних видань, дані Інтернет – джерел.

Структура та обсяг роботи: Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування). Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок. Основний зміст викладено на 80 сторінках. Робота містить 10 таблиць, 11 рисунків.

Публікації: За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 1 статтю: Беспалова А.М., Траченко Л.А. Шляхи підвищення конкурентоспроможності на локальному рівні. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2022 р.). Одеса, 2023. С. 50-52.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено сутність поняття «конкурентоспроможність регіону». Воно полягає в його ролі та становищі в економічному просторі України, здатності забезпечити високий рівень життя населення та реалізацію наявного економічного потенціалу регіону (фінансового, виробничого, трудового, інвестиції, ресурси). Обумовлене економічними, соціальними та іншими чинниками становище регіону та його окремих виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках.

2. Розглянуто фактори та умови формування конкурентоспроможності регіону. Під факторами регіональної конкурентоспроможності слід розуміти їх певні характеристики, причини та мотивації, які визначають ступінь, характер і особливості участі регіону в конкурентних відносинах з іншими регіонами, а також допомагають виявляти та використовувати внутрішні ресурси та зовнішні можливості її розвитку.

Регіональні чинники конкурентоспроможності можна трансформувати в конкурентні переваги. При цьому під конкурентними перевагами регіону слід розуміти фактори, які забезпечують привабливість і конкурентоспроможність регіону відносно інших регіонів.

3. Вивчено методи та критерії оцінки конкурентоспроможності регіону. Найпоширенішою методикою визначення рівня конкурентоспроможності регіонів є визначення інтегрального показника на базі набору параметрів соціально-економічного розвитку. Більшість комплексних підходів здатні надати користувачам загальне розуміння рівня регіональної конкурентоспроможності, але є надто вузькими, якщо розглядати її окремі аспекти, особливо екологічні та економічні перспективи. Для цілей управління результати таких оцінок більш корисні з точки зору їх складових частин. Її корисність для цілей управління залежить від набору параметрів і показників, які складають основу проведеної оцінки.

4. Охарактеризовано сучасний стан розвитку Одеської області. Незважаючи на триваючу війну, економіка Одеської області демонструє позитивні тенденції. Промисловість поступово відновилася, а підприємства торгівлі та сфери послуг зробили значний внесок у підтримку економічної ситуації в регіоні.

За останні роки Одеська область демонструє значний економічний розвиток. Про це свідчить показник валового регіонального продукту, який об'єднує всі результати економічного розвитку регіону. За цим показником область входить до трійки лідерів в області.

Регіон досяг позитивних результатів і зробив важливі кроки до економічної інтеграції. Однак, незважаючи на зусилля щодо подальшого реформування умов для підприємницької діяльності, бізнес-середовище залишається складним. Застарілі підходи не сприяють інноваціям і не стимулюють нових гравців ринку розвивати новий бізнес.

До того ж, у 2022 році надходження єдиного податку до бюджету були майже такими ж, як і минулого року, – 1600,3 млн грн, що лише на 0,7% менше, ніж у попередньому році. Із загальної кількості 70,3% – від фізичних осіб-підприємців I – III груп платників єдиного податку (50 420 од.) та 29,7% – від юридичних осіб III групи платників єдиного податку (10 426 од.).

У 2022 році обсяги експорту та імпорту товарів становили 2400,4 млн дол. США та 2121,5 млн дол. США відповідно і у порівнянні з 2021 роком збільшились в експорті на 41,4 % (по Україні – - 35,1 %), в імпорті зменшились на 8,2 % (по Україні – - 24,1 %). Сальдо позитивне на суму 278,9 млн дол. США (у 2021 році негативне сальдо 613,3 млн дол. США)

5. Оцінено конкурентоспроможність Одеської області. З проведеної оцінки конкурентоспроможності Одеського регіону, можна зробити наступні висновки: високий рівень розвитку море-господарського комплексу; розвинене інтенсивне сільське господарство з високою часткою зрошуваного землеробства й індустрією переробки с/г продукції; наявність унікальних

промислових підприємств загальнодержавного значення; висока кількість суб'єктів підприємницької діяльності; розвинуте транспортне сполучення; розвинені машинобудування, харчова, легка, хімічна галузі; наявність професійних навчальних закладів різного рівня акредитації; потужний, високорозвинений промисловий потенціал; достатня кількість підприємств, які виробляють інноваційну продукцію.

Частка Одеської області в загальному обсязі експортованих товарів від загального експорту країни становила 6%. Це означає, що Одеса в 2022 році посіла четверте місце в регіонах України.

Серед південних регіонів України за період з квітня 2022 року по вересень 2023 року лише в Одеській області не відбулося зменшення кількості фізичних осіб-підприємців. Натомість в Одеській області їх зросло на 328.

6. Виявлено місце Одеської області за показниками конкурентоспроможності серед регіонів України.

За останні роки Одеська область демонструє значний економічний розвиток. Це можна продемонструвати за допомогою показника, який об'єднує всі результати економічного розвитку регіону – показника валового регіонального продукту (ВРП). За цим показником область входить до числа регіонів-лідерів.

Одеська область є одним із найперспективніших регіонів України з величезним потенціалом розвитку більшості галузей промисловості та якісною підготовкою трудових ресурсів.

Одеська область, за показниками розвитку сфери цифрової трансформації, посіла друге місце в рейтингу успішності серед усіх областей України. Одеська область займає четверте місце в Україні за кількістю зареєстрованих організацій і перше місце в південному регіоні.

Одеська область – четверта в Україні за кількістю компаній, які почали процес закриття з березня 2022 року по листопад 2023 року. Крім того, Одеса є

лідером південного регіону. У підсумку 465 компаній вирішили залишити територію Одеси.

Також Одеська область посідає 13 місце за обсягом виробництва сільськогосподарської продукції та 18 місце за темпами зростання серед регіонів України.

7. Обґрунтовано основні напрями державного регулювання конкурентоспроможності регіону.

Формування та розвиток кластерів у межах регіону забезпечує загальні конкурентні переваги: підвищення економічної конкурентоспроможності, активізацію інноваційних процесів та реальний механізм узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти в процесі розвитку. Стратегії закладені як на рівні окремих суб'єктів господарювання, учасників кластеру, так і на рівні цілих регіонів.

Для Одеської області формування кластеру дасть такі переваги: інноваційна діяльність стимулює появу більшої кількості можливостей у регіоні, прискорює перехід до інноваційного економічного розвитку та забезпечує стійкий розвиток конкурентних переваг; освіта і наука, що сприяють активізації інтелектуального потенціалу, залученню інвесторів та створенню сприятливих умов для проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень відповідно до стратегії соціально-економічного розвитку регіону; мале підприємництво є величезним ресурсом, який не повністю використаний у цьому регіоні та має широкі перспективи; туристичний бізнес, обраний з огляду на сприятливі географічні та кліматичні характеристики регіону, багатий природно-ресурсний потенціал та наявність культурно-історичних пам'яток.

8. Зроблено розрахунок та аналіз інтегрального показника конкурентоспроможності регіону.

Згідно з результатами дослідження, основним завданням української державної регіональної економічної політики має стати планомірний і поступовий перехід до стратегій підвищення конкурентоспроможності регіонів

України. Необхідними умовами для впровадження є: стабільне макроекономічне інвестиційне середовище; ліберальний режим імпорту та сильна експортна стратегія; ефективна національна система конкурентної політики; активна стратегія іноземних інвестицій, незважаючи на обмежені власні ресурси, та спрощений контроль місцевої влади.

9. Запропоновано шляхи залучення інвестицій та прогноз конкурентоспроможності Одеської області.

З метою збільшення темпів надходження прямих іноземних інвестицій в економіку Одеської області з країн світу подальші дослідження мають бути зосереджені на реалізації практичних дій, спрямованих на реалізацію стратегії підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Прогноз конкурентоспроможності Одеської області базується на інноваційному розвитку економіки регіону, розширенні існуючих ринків збуту, виході на нові міжнародні ринки та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Такий стан може бути забезпечений лише за умов комплексної промислової модернізації та структурних перетворень, впровадження технологічних інновацій, виходу на ринок наукоємних і конкурентоспроможних нових товарів.

Першочерговим завданням промислової політики місцевої влади є створення інноваційних форм організації та розміщення бізнесу – індустріальних парків, технологічних міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журба І.Є. Конкурентоспроможність регіону: суть, методи оцінки, сучасний стан. *Економіка підприємства*. 2005. № 3. С. 45–49
2. Зарічна О.В. Підвищення конкурентоспроможності регіону. *Економічні науки*. 2014. №9. С.146-149
3. Портер М. Международная конкуренция. К.: Міжнародні відносини, 1993. 896 с.
4. Кузьмін О.Є., Горбаль Н.І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: підручник. Львів: Компакт-ЛВ. 2005. с. 304
5. Рове Мейсон. Конкурентоспроможність підприємства. Київ:Знання.2000
6. Алексеев С.Б. Теоретичні аспекти конкурентоспроможності регіону. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2004. Вип. 191. С. 614–619.
7. Балабанова, Л.В. Управління конкурентоспроможністю підприємств на основі маркетингу. Донецьк : Дон ГУЕТ, 2004. 147 с.
8. Борисюк І.О., Єрмоменко А.В. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2012. № 33.
9. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 570 с
10. Реутов В.Є. Міжнародна конкурентоспроможність регіону: сутність, методи оцінювання. *Економіка та держава*. 2006. № 4. С. 52–54.
11. Ковальська Л.Л. Методичні підходи до аналізу і оцінювання конкурентоспроможності регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 3(141). С. 109–124.

12. Безугла В.О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 64–68
13. Реутов В.С. Закономірності і парадигми регіонального розвитку. *Ефективна економіка*. 2010. № 9.
14. Манцуров І.Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: монографія. Київ: КНЕУ, 2006. 392 с.
15. Мельник М.І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2005. 304 с
16. Ковальська Л.Л. Підприємництво як чинник розвитку інноваційної моделі економіки України та її регіонів. Київ : Кондор, 2020. 172 с.
17. Одеська область. Україна сьогодні. URL: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Odesa/> (дата звернення: 10.09.2023)
18. Одеська область. URL: <http://region.odessa.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2023)
19. Про Одещину. Одеська обласна державна адміністрація. URL: <http://oda.odessa.gov.ua/info/pro-odewinu/harakteristika/>. (дата звернення: 10.09.2023)
20. Інформація про хід виконання у 2022 році Міської цільової програми підвищення рівня конкурентоспроможності економіки м. Одеси на 2022 – 2024 роки. URL: <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fomr.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2023)
21. Паспорт Одеської області за 2022 рік. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/pasport-odeskoyi-oblasti-za-2022-rik.pdf> (дата звернення: 10.09.2023)
22. Експорт з Одеської області збільшився на 72,52%, а імпорт – на 46,8%. URL: <https://odessa.comments.ua/ua/news/society/developments/2893->

[eksport-z-odeskoi-oblasti-zbilshivsya-na-72-52-a-import-na-46-8.html](https://oda.od.gov.ua/odeshhyna/investychna-diyalnist/stan-zovnishnoyi-torgivli-tovaramy-ta-poslugamy-odeskoyi-oblasti/) (дата звернення: 20.09.2023)

23. Результати зовнішньої торгівлі на Одещині 2023 році. URL: <https://odessa.comments.ua/ua/news/society/developments/7536-rezultati-zovnishnoi-torgivli-na-odeschini-2023-roci.html> (дата звернення: 20.09.2023)

24. Стан зовнішньої торгівлі товарами та послугами Одеської області за 2022 рік. URL: <https://oda.od.gov.ua/odeshhyna/investychna-diyalnist/stan-zovnishnoyi-torgivli-tovaramy-ta-poslugamy-odeskoyi-oblasti/> (дата звернення: 20.09.2023)

25. Одещина виявилася найменш популярною для релокації бізнесу. URL: <https://intent.press/news/economy/2023/odeshina-viyavilasya-najmensh-populyarnoyu-dlya-relokaciyi-biznesu/> (дата звернення: 20.09.2023)

26. Стратегія розвитку Одеської області на 2021-2027 роки. URL: <https://oda.od.gov.ua/odeshhyna/soczialno-ekonomichnyj-ta-kulturnyj-rozvytok/strategichni-plany-dij-ta-programy-rozvytku/strategiya-regionalnogo-rozvytku/strategiya-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky/> (дата звернення: 10.10.2023)

27. Програма сприяння розвитку міжнародної та інвестиційної діяльності Одеської області на 2021-2023 роки. URL: <https://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/40-05-VIII.pdf> (дата звернення: 10.10.2023)

28. 69% ФОПів зареєстрували у «Дії», а нових бізнесів з'явилося на третину менше: дослідження VKURSI. URL: <https://vkursi.pro/news/content/69-fopiv-ukraintsi-zareiestruvaly-u-dii-a-novykh-biznesiv-ziavylos-na-tretynu-menshe-doslizennia-v-483047> (дата звернення: 10.10.2023)

29. Війна та регіони України: як змінюється привабливість для підприємців. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/vijna-ta-regioni-ukraini-ak-zminuetsa-privablivist-dla-pidpriemciv> (дата звернення: 10.10.2023)

30. Одеська область – серед лідерів з цифровізації в Україні. URL: <https://topor.od.ua/odesskaia-oblast-sredy-lyderov-po-tsyfrovyzatsyy-v-ukrayne/>

(дата звернення: 10.10.2023)

31. Одеська область увійшла до п'ятірки лідерів за кількістю неприбуткових організацій. URL: <https://intent.press/news/economy/2023/odeska-oblast-uvijshla-do-pyatirki-lideriv-v-ukrayini-za-kilkistyu-nepributkovih-organizacij/>

(дата звернення: 20.10.2023)

32. Одещина опинилася серед лідерів в Україні за кількістю компаній, що закриваються. URL: <https://intent.press/news/economy/2023/odeshina-opinilasja-sered-lideriv-v-ukrayini-za-kilkistyu-kompanij-sho-zakrivayutsya/>

(дата звернення: 20.10.2023)

33. Яку роль сільське господарство Одещини відіграє для всієї України. URL: <https://yug.today/yaku-rol-silске-hospodarstvo-odeshchyny-vidihraie-dlia-vsiiei-ukrainy/>

(дата звернення: 20.10.2023)

34. Мироненко М. Необхідність державного регулювання економічного розвитку у сучасних умовах. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. Львів. 2012. Вип. 32. С. 433–440.

35. Варцаба В. І. Стратегічний потенціал регіонального економічного розвитку: системний ракурс. *Розвиток методів упр. та господарювання на транспорті*: зб. наук. пр. 2019. Вип. 3 (68). С. 44-55.

36. Цюцюра С.В. Управління інноваційними проектами модернізації підприємств енергоємних галузей: монографія. Київ: Науковий світ, 2007. 225 с

37. Головне управління статистики в Одеській області: офіційний сайт. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.11.2023)

38. Регіон у цифрах. URL: <https://proukraine.com.ua/region/> (дата звернення: 13.11.2023)

39. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: Монографія. Київ: КНЕУ, 2004. С. 104-105.

40. Конкуентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / За ред. д-ра екон. наук І. В. Крючкової. К: Основа, 2007. 488 с.
41. Агаєва Л. К., Анісімова В. Ю. Інвестиційна привабливість регіону: навчальний посібник. Суми: Видавництво СумДУ, 2018. 72 с.
42. Дідушко Д.М. Інноваційно-інвестиційний процес в Україні : бар'єри та інструменти їх подолання. *Формування ринкових відносин в Україні* : зб. наук. праць. Київ. 2019. № 6(217). С. 72–81.
43. Статінформація. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 13.11.2023)
44. Одеська область. Всеукраїнська експертна мережа. URL: <http://www.experts.in.ua/regions/detail.php?ID=4340>. (дата звернення: 20.11.2023)
45. Бабанов А. В. Класифікація чинників, що формують інвестиційну привабливість регіону. *Економічний журнал*. 2012. Вип. 4. С. 88-95.
46. Виноградова Н. Л., Лашенко О. В. Формування іміджу та бренду території як фактор підвищення її конкурентоспроможності. *Регіональне управління та місцеве самоврядування*. 2014. № 2 (11). С. 132-139.
47. Богун К.В. SWOT-аналіз як метод оцінки конкурентоспроможності регіону. URL: http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76194.doc.htm 1. (дата звернення: 13.11.2023)
48. Положення про транспортний кластер» – Одеська Обласна Рада, 26 серпня 2011 року № 212-VI. URL: <http://morhoz.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage=34642&id=119> (дата звернення: 20.11.2023)
49. Щодо перспектив створення морських кластерів в Одеській області. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/987/>. (дата звернення: 20.11.2023)
50. Мережа доріг. Служба автомобільних доріг в Одеської області. URL: <http://odessavtodor.com/setka-dorog>. (дата звернення: 20.11.2023)

51. Війна та регіони України: як змінюється привабливість для підприємців. URL: <https://business.diaa.gov.ua/en/cases/novini/vijna-ta-regioni-ukraini-ak-zminuetsa-privablivist-dla-pidpriemciv> (дата звернення: 20.11.2023)

52. Цимбал Л.І. Інтелектуальний потенціал розвитку економіки у глобальному середовищі : український контекст. *Економіка України*. Київ. 2019. № 1. С. 34–46.

53. Безугла В. О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 64-68.

54. Брикова І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір. *Міжнародна економічна політика*. 2006. № 4. С. 109-116.

55. Варцаба В. І. Стратегічний потенціал регіонального економічного розвитку: системний ракурс. *Розвиток методів упр. та господарювання на транспорті*: зб. наук. пр. 2019. Вип. 3 (68). С. 44-55.

56. Дегтярьова І. О. Регіональна конкуренція: сутність, еволюційна зумовленість і тенденції розвитку. *Зб. наук. пр. «Актуальні проблеми державного управління»*. 2011. № 2 (40). С. 59-64.

57. Тимофієва С. Б. Конкурентні переваги регіону та вплив на них параметрів регіональної інфраструктури. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 512-515.

58. Шпильова В. О. Аналіз соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 3 (53). С. 209-213.

59. Макаренко М. В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №3. С. 217–224.

60. Ніценко В. С. Проблеми сталого розвитку Одеського регіону. *БізнесІнформ*. 2013. № 7. С. 69-73.

61. Демографічна та соціальна статистика. Головне управління статистики в Одеській області. 2015. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2023)
62. Береза А. В. Інституційні моделі регіональної політики в європейських країнах. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2006. Вип. 30(2). С. 270-280.
63. Гайдучий П. І. Інвестиційний клімат в Україні: монографія. Київ: Нора-друк, 2002. 246 с.
64. Гунько В. І. Фактори та показники формування інвестиційної привабливості. *Фінансовий простір*. 2013. № 1 (9). С. 21-25.
65. Лещук Г. В. Систематизація підходів до оцінювання інвестиційної привабливості регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. №29. С. 93-97.
66. Економіка та організація підприємницької діяльності: навч. посіб. / За заг. ред. д.е.н. Н. В. Сментини. К: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 320 с.
67. Основи бізнесу: навчальний посібник/ Доброва Н.В., Осипова М.М. Одеса: Бондаренко М.О., 2018. 305 с.
68. Фіалковська А. А. Забезпечення підтримки та розвитку підприємництва в умовах глобальних викликів. *Економічні інновації*. 2021. Том 23, Випуск 3 (80). С. 362-372.
69. Траченко Л.А. Сучасне управління бізнесом: оцінка відмінностей за концепцією TQM та міжнародними стандартами. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2021. Вип. 4 (96). С. 231-241.
70. Андронік О.Л. Вплив оподаткування на розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка і організація управління*. Донецький національний університет. Вінниця. 2020. №3 (39), С. 144-154

71. Ахновська І.О., Ахновський Д.В. Сутність та характерні риси корпоративного міста. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2022. Том 33(72). №2. С.99-105.

72. Ахновська І.О., Левченко О.В. Розвиток краудфандингу для фінансування малого бізнесу в умовах інформаційної економіки. *Підприємництво та інновації*. 2021. №16. С. 76-82.